

IV Απαντήσεις στις ασκήσεις – δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου (σελ. 86)

1 Πώς ερμηνεύετε το γεγονός ότι τα βαλκανικά κράτη –ανάμεσα στα οποία υπήρχαν αρκετές και σημαντικές αντιθέσεις– στράφηκαν όλα μαζί εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Τα βαλκανικά κράτη είχαν πολλές και μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, που κατέληγαν σε αντιθέσεις. Αυτές αφορούσαν τη σύνθεση του πληθυσμού, το βαθμό ανεξαρτησίας, το καθεστώς, την ιστορική πορεία, την κουλτούρα, κυρίως όμως τις εθνικές βλέψεις τους. Όλα ανέμεναν τη διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και διεκδίκουσαν από τα εδάφη της το μερίδιο που πίστευαν ότι τους αναλογούσε. Ό,τι διεκδικούσε όμως το ένα κράτος, διεκδικούνταν, πολλές φορές, και από το άλλο. Και αυτό αποτέλεσε αιτία της διαμάχης τους έως και σήμερα (για παράδειγμα, οι συγκρούσεις γύρω από την τύχη του Κοσσυφοπεδίου (Κοσόβου) ή η υπόθεση γύρω από το Σκόπιαν). Διαμάχη που συνήθως κατέληγε σε τραγωδίες. Η μόνη φορά που στα νεότερα χρόνια οι Βαλκάνιοι βρέθηκαν στο ίδιο στρατόπεδο ήταν το 1912. Σε αυτό συνέβαλαν δύο βασικοί λόγοι: α. η στάση των Νεοτούρκων απέναντι στους αλλοεθνείς πληθυσμούς και η κατάσταση της Τουρκίας γενικότερα και β. η ευρωπαϊκή πολιτική.

Συγκεκριμένα, όσα είχαν επενδύσει οι υπόδουλοι στο φιλελεύθερο κίνημα των Νεοτούρκων διαψεύστηκαν οικτρά. Με κύριος σύνθημά τους «Η Τουρκία στους Τούρκους», επικήρυσαν να εκτουρκίσουν τους διάφορους αλλοεθνείς της αυτοκρατορίας. Αυτό αφορούσε αδιακρίτως Έλληνες, Σέρβους, Βουλγάρους κ.ά. και αποτελούσε το σημείο συνάντησής τους εκείνη την εποχή. Για να προστατεύσουν, λοιπόν, τους υπόδουλους ομοεθνείς τους καλύτερα, ήρθαν σε διαπραγματεύσεις μεταξύ τους που κατέληξαν σε συμφωνίες. Η κοινότητα συμφορόντων φάνηκε σε επίπεδο διπλωματικό και πολεμικό: διπλωματικά, όταν οι πρεσβευτές Ελλάδας, Βουλγαρίας και Σερβίας επέδωσαν στην τουρκική κυβέρνηση (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1912) διακοίνωση, απαιτώντας ριζικές μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική αυτοκρατορία που θα προστάτευαν τις εθνότητες, και πολεμικά, με την από κοινού κήρυξη του Α' Βαλκανικού πολέμου. Ήξεραν, άλλωστε, ότι στην κατάσταση που βρισκόταν η Οθωμανική αυτοκρατορία θα έβγαιναν κερδισμένα.

Ο δεύτερος λόγος συνδεόταν με τη στάση των Δυνάμεων. Πρώτα πρώτα, Άγγλοι και Γάλλοι δεν υποστήριζαν πλέον, όπως έκαναν στο παρελθόν, την ακεραιότητα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι Ρώσοι, για δικούς τους λόγους, πίεσαν Βουλγάρους και Σέρβους να υπογράψουν συνθήκη. Με τη σειρά τους οι Άγγλοι, για δικούς τους επίσης λόγους, ενθάρρυναν τη διεύρυνση της ενδοβαλκανικής συνεννόησης με την προσχώρηση και της Ελλάδας σε αυτή. Και άλλες Δυνάμεις συνέπεσαν τελικά στο να διατηρηθεί η κατάσταση στα Βαλκάνια όπως είχε,

με μεταρρυθμίσεις, ωστόσο, που θα έπρεπε να εισάγει η Τουρκία. Δηλαδή, με το ένα χέρι έπαιρναν ό,τι έδιναν με το άλλο· αν, όμως, η Τουρκία δε βελτίωνε τη μοίρα των εθνοτήτων, τι θα έκαναν τα βαλκανικά κράτη; Πόλεμο, όπως και έγινε.

Εκτός από αυτά, πρέπει να πούμε ότι και για ενδοβαλκανικούς λόγους τα κράτη συμμάχησαν μεταξύ τους. Η Ελλάδα φοβήθηκε ότι θα έχανε τα πάντα με τη σερβοβουλγαρική συνθήκη, η Βουλγαρία φοβόταν πως η Ελλάδα θα συμμαχήσει με άλλες δυνάμεις, ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο ανησυχούσαν για τους υπηκόους τους στα Σκόπια και το Μοναστήρι από την εξέγερση των Αλβανών.

Όπως διαπιστώνουμε, η απάντηση στην ερώτηση δεν είναι καθόλου απλή. Μπορεί κανείς να «ξεμπερδέψει» μαζί της, αναφέροντας μόνο τη στάση των Νεοτούρκων. Όμως αυτό θα απλοποιούσε πολύ τα πράγματα.

2 Ποιους λόγους επικαλέστηκε ο βασιλιάς Γεώργιος (πηγή 1) προκειμένου να αιτιολογήσει την προσφυγή της Ελλάδας σε πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Οι λόγοι τους οποίους επικαλείται ο Γεώργιος Α', για να αιτιολογήσει την προσφυγή της Ελλάδας σε πόλεμο κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, είναι θετικοί και αρνητικοί.

Οι θετικοί αφορούν τις πανανθρώπινες αξίες γενικότερα και το συμφέρον της Ελλάδας ειδικότερα. Συγκεκριμένα, ο πόλεμος των Ελλήνων α. είναι αγώνας του πολιτισμού κατά της βαρβαρότητας («εν τω δικαιωτάτω τούτω αγώνι του πολιτισμού»), β. εκπληρώνει αίτημα πανανθρώπινου («προς την ανθρωπότητα»), όπως καθορίζεται από την ανθρώπινη αλλά και την ελληνική ιστορία, γ. έχει θρησκευτικό-χριστιανικό υπόβαθρο («των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των [...] Χριστιανών»), δ. είναι εθνικός με διττή έννοια, αφού υλοποιεί το χρέος τόσο προς την πατρίδα όσο και προς τους αλλοτρώτους Έλληνες και ε. πραγματοποιεί το όνειρο του Ρήγα για συνένωση των προσπαθειών των βαλκανικών λαών («μετά των συμμάχων [...] Ανατολής»).

Οι αρνητικοί συνδέονται με την αποτυχία των ειρηνικών προσπαθειών, που οφείλεται, όπως αφήνεται να ενοηθεί, στην Τουρκία. Ο πόλεμος, δηλαδή, δεν είναι επιλογή αλλά ανάγκη. Για αυτό και θα συνδράμει ο «Ύψιστος».

Στα παραπάνω μπορεί να προστεθεί και η ισχύς («Η Ελλάς πάντοτε μετά των συμμάχων αυτής»): ο πόλεμος επιχειρείται έχοντας με το μέρος τους όχι μόνο το δίκαιο αλλά και τη δύναμη για νὰ το καταρθώσουν. Πρόκειται, δηλαδή, για λόγια που απευθύνονται τόσο στο συναίσθημα όσο και στη λογική.

3 Να μελετήσετε και να σχολιάσετε την πηγή 2.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η δευτερογενής αυτή πηγή αναφέρεται στο ρόλο που διαδραματίζει ο Βελιζόλος στις επιτυχίες των Βαλκανικών πολέμων ως πρωθυπουργός. Αξιολογείται απερίφραστα όχι απλώς θετικός αλλά καθαριστικός, μοναδικός. Βέβαια, ο συγγραφέας ως ιστορικός δεν παραγνωρίζει ότι σε έναν πόλεμο χωρίς ισχυρές ένοπλες

δυνάμεις και ενθουσιασμό του στρατού οι επιτυχίες δεν είναι εύκολες. Όμως ο πόλεμος δεν κερδίζεται μόνο στο πεδίο της μάχης αλλά προπάντων στο πεδίο της πολιτικής και της διπλωματίας, επειδή πρόκειται για ένα σύνθετο φαινόμενο.

Ο Βενιζέλος, λοιπόν, διέθετε υψηλό πολιτικό αισθητήριο, ήταν άριστος γνώστης της πολιτικής των άλλων χωρών, ικανότατος διπλωμάτης, με αποκρυσταλλωμένους σταθερούς στόχους αλλά και πραγματιστής. Γνώριζε πού, πότε και κατά πόσο θα υποχωρήσει. Εκμεταλλευόταν στο έπακρο τα εκάστοτε δεδομένα. Τα παραπάνω εκφράστηκαν σωρευτικά κατά τους Βαλκανικούς πολέμους. Συγκεκριμένα και επιγραμματικά:

α. Προετοίμασε το έδαφος για τη συσπείρωση του στρατού και του λαού με όσα μέτρα έλαβε ως πρωθυπουργός από το 1910 και έπειτα.

β. Χειρίστηκε άριστα τη διπλωματία και βρέθηκε η Ελλάδα και στους δύο Βαλκανικούς πολέμους με το πλευρό των νικητών. Δε διέπραξε το λάθος της Βουλγαρίας που από κερδοσιμένη βρέθηκε ταχύτατα χαμένη. Δεν είχε προτίμηση σε συμμάχους. Επέλεγε τις συμμαχίες ανάλογα με το τι κάθε φορά υπηρετούσε το βασικό στόχο του. Τα παρακάτω λόγια φωτίζουν όσα γράφονται στην πηγή 2: «Αν οι Νεότουρκοι επιμένουν να ακολουθούν ένα "εθνικισμό" ολέθριον διά την χώραν των, αν μας καταδώκουν, αν μας κακομεταχειρίζονται, τότε η συμφωνία θα καταστή αναγκαία μεταξύ των Ελλήνων και των Σλαβικών λαών. Ως προς εμέ δεν έχω καμμίαν έχθραν κατά των Σέρβων και των Βουλγάρων. Είμαι έτοιμος, ενώπιον κοινού κινδύνου, να τείνω προς αυτούς την χείρα». Και σε άλλη περίπτωση: «Τους συμμάχους τούς παρέσχον τα πράγματα· τους παρέσχεν η γεωγραφική και πολιτική ιστορία και η σύστασις η εθνολογική, η οποία διεπλάσθη εν τη Χερσονήσω του Αίμου από δέκα και τριών αιώνων. Δεν ηδυνάμην λοιπόν να ζητήσω αλλαχού τους συμμάχους μου.

γ. Επέβαλε στον Κωνσταντίνο να σπεύσει στη Θεσσαλονίκη και να τη σώσει από τους Βουλγάρους ως εξής: «Αρχηγόν στρατού: Παραγγέλεσθε να αποδεχθήτε την προσφερομένην υμίν παράδοσιν της Θεσσαλονίκης και να εισέλθετε εις ταύτην άνει χρονοτριβής. Καθιστώ υμάς υπεύθυνον διά πάσαν αναβολήν, έστω και στιγμής». Και να φανταστεί κανείς ότι ήταν η τρίτη φορά που ο Βενιζέλος ως υπουργός Στρατιωτικών ζήτησε από τον υφιστάμενό του Κωνσταντίνο να βαδίσει προς τη Θεσσαλονίκη και όχι προς το Μοναστήρι όπου επέμενε, κοντόφθαλμα, να κατευθυνθεί.

δ. Συγκρούστηκε με τους μιλιταριστές και την εθνικιστική αντιπολίτευση και έτσι απέφυγε περιπέτειες οδυνηρές για τη χώρα, σαν εκείνη του 1897.